

מאמר אחרון בסידרה: המידוך הנואש בין הרעיון השמי לבין מלחמת החלוקה

כוכב מול קרניים

מכריע — כך שהשגת העצמאות בארץ-ישראל תהיה משולבת מן הרגע הראשון בברית מרחבית גדולה.

על כן לא הצטרפנו במיוחד על כשלונו של רטוש. להיפך, סברנו כי כשלונו זה ישחרר את הרעיון הכנעני מן המחלה האנטי-ערבית, ומן ההירות של "עברי ואפסו עוד".

במרוצת השנים חיפשנו דרכים לפעולה. ביררנו את האפשרות של חזירה לאחת המפלגות הקיימות, כדי לכבשה מבפנים. בדקנו את המצב בתוך מפא"י, במפלגות השמאל והימין. המסקנה הייתה שזו אשליה גמורה.

באביב 1946 הגענו למסקנה כי אנו מוכנים לפעולה גלויה, וכי אין כל דרך אחרת.

★ ★ ★

הקרב על הקירות

שד"ה הקרב הגדול על נפש היישוב השתרע בימים ההם על קירות הבתים. בעוד שהעמדות הרשמיות הייתה ככולה ומצונזרת, חיפשו הבריות על קירות הבתים את הידיעות על פעולות המחתרת, את ההשמצות ההדדיות בין ההגנה, אצ"ל ולח"י, את דבריו ההסברה של הגופים השונים.

באחד הימים הופיע על קירות הבתים בכל הרחובות הראשיים של תל-אביב כרוז מיוחד במינו. הוא נשא רק מילה אחת — "במאבק", באותיות לבנות על רקע שחור. מתחתיו התנוסס סמל מזוה — ספק מגן-דוד מפורק, ספק כוכב, ספק אלומה של חיצים.

כעבור כמה ימים הובא אחד ממדבקי הכרוז למשפט על הפצת חומר בלתי-חוקי. כאשר ראה השופט את המוצג, הפליט: "אה! סוף-סוף נשמע מה זה!" כי הכרוזים עוררו סקרנות לא-מצויה בין העוברים-ושבים.

וזאת, בדיוק, הייתה כוונת הכרוז. מאחוריו עמדה קבוצה זעירה של כתריסר צעירים, חסרי פרטה, שלא הייתה להם כל דרך אחרת למשוך תשומת-לב ציבורית לחוברת הראשונה שלהם. שהופיעה אז בקיוסקים. שמה היה "במאבק".

גישה של קבוצה זו הייתה ההיפך הגמור מגישה רטוש וחסידיו. לא ראינו כל סיכוי לכך שהנוער יעכל תיאוריות מופשטות, שלא היה להן קשר ברור למאורעות היום. ראינו את תפקידנו הפוך מזה: להוכיח לנוער כי הרעיון הכנעני נוגע במישרין לבעיית הכושר של השעה, וכי יש בו פתרון מעשי ביותר.

איש לא האמין באותם הימים כי האנגלים יעזבו את הארץ תוך שנה וחצי. הנוער רצה באיחוד כל הכוחות הלוחמים, מן הפלמ"ח ועד לח"י, כדי לפתוח במלחמה המכרעת נגד השלטון. אולם ההנהגה הציונית — שנבחרה עלידי יהודי העולם כולו — נראתה לנוער

מאת אורי אבנרי

כעדה של פחדנים. ויצימן, שרת, בן-גוריון — כולם היו בלם, התרפסו בפני הבריטים, גינו את פעולות המחתרת ולא הראו כל נכונות או יכולת לארגן את היישוב למאבק אמיתי.

הפענוח הראשונה בציבור הייתה כתואמת למצב זה. אמרנו לנוער: פרקו מעליכם את האפסטרופות של יהודי העולם ושל המנהיגים המייצגים אותם. הקימו מתוכם הנהגה חדשה, שתאחד את חברי כל הארגונים ותנהיג את המאבק. את הדגש שמנו על הנוער המאורגן בגוף הגדול ביותר: ההגנה והפלמ"ח.

החוברת הראשונה נערכה בכונה תחילה כדי לאחו את העין ברגע הראשון. במבט שטחי אפשר היה לחשוב כי זהו אחד מבטאני ההגנה. השם — במאבק — נלקח מאוצר-המונחים שלה. צורפה לו כותרת-מישנה: "קובץ לענייני מדיניות, בטחון ונוער". על העמיד הראשון התנוסס סלע המצדה, ולידו תוכן-עניינים שהבלט כותרות כגון: "כל הסמכויות למגני היישוב", "הגנה" בראש הכול, "שתי מטרות מלחמה", "וינגייט" — יוצר פלוגות המחקר, "שיחה עם גולומב", וכו'. במאמרים אלה לא השתמשנו בנוסחות מרחיקות-לכת, כגון "אומה חדשה", אלא דיברנו על "הנוער הארצי-ישראלי", על "הדור החדש".

★ ★ ★

לקראת התהום

ההצנחה הייתה מהממת. אניי חושב שמאז הופיעה במדינה אף חוברת שעוררה הלבדה רעש כה רב.

תחילה חספי העיתונים את הפיליטונים שלנו, העתיקו אותם. לאחר מכן בא גל ההשמצות. לא היה עתונאי המכבד את עצמו שלא הגיב על החוברת במאמר של 2000 מילה ויותר, החל ב"יציב בדבר" ("הצבריות כאדיאולוגיה") ועוקב חזון בנאום במועצת מפלגתו ("היאבקות על המוצא הציוני") וכלה באורי קיסרי ("הצברים של העונה") ומשה שמיר ("במאבק או במתאבק"). מאחר ששמי הופיע על החוברת כעורך, היה חלק ניכר מן ההשמצות מכון אלי אשית.

הפירסום הביא חברים אל הצעירים בני ה-17, כמו עמוס אילון, נוספו מבוגרים יותר, כמו מיכאל ("מיקו") אלמן, שהפך עורך החלק הספרותי-תרבותי ("שייט", לאחר-מכן, את תיאורו זיהה). מיד שיף התקרב לקבוצה ונתן לה להוציא לאור את ספרו בני בליעל. נחום זולוטוב, האדריכל שזכה לאחרונה בפרס חשוב, נתן לנו ציורים. אפילו מירה אברך צעדה את צעדה העתונאי הראשון במסגרת זו — היא ציירה קאריקטורה בחוברת הראשונה של במאבק.

קשה לי לתאר היום את התרוממות הרוח העצומה שאחזה בנו. הרגשנו את עצמנו בנושאי דבריו של הנוער העברי — וכך ראו אותנו גם יריביו. בעוד שקבוצת-רטוש הייתה בשעתה מבודדת ומנותקת, קנתה לה קבוצת במאבק אהדה בחוגים רחבים. תוך שנה אחת הוצאנו לאור ארבע חוברות של במאבק, אותן מימנו בפרוטותינו, ושכל אחת מהן נמכרה בקיוסקים ב-1000 עד 2000 טפסים — כמות נכבדה בשביל חוברת כזאת גם כיום.

אלא שאופטימיותנו הייתה מופרכת. נמצאנו במירוץ נואש עם הזמן — וכיום ברור כי היה זה מירוץ חסרי-סיכוי מלכתחילה. העניינים בארץ התקרבו לקראת משבר — ומשבר זה מוכרח היה להוביל למלחמה ולפתיחת תהום נוראה בין עברי וערבי.

בהתקרב סתו 1947 כבר הייתה עובדה זו ברורה גם לנו. החלטנו לגנוז זמנית את כל שאר הבעיות, להתרכז בעיקר. הוטל עלי לגבש את דעותינו הפוליטיות בחיבור תמציתי וקיצוני. התוצאה הייתה חוברת בת 34 עמודים, בשם מלחמה או שלום במרחב השמי.

אין טעם לצטט כאן את דבריה של חוברת זו. הרעיונות, שהיו אז כה נועזים ומתפכניים, ידועים למדי כיום. אסתפק בהעתקת שמות הפרקים, המדברים בשביל עצמם: "המהפכה השמית: הכשולן הציוני — אסיתים עבריים — אחידות המרחב השמי — התנועה הלאומית הערבית — אימפריאליזם עברי — מלאומיות ערבית ללאומיות שמית — המהפכה הנפשית — המהפכה הסוציאלית — המהפכה המדינית — שלבי הנשמה — האיחוד ה"שמי" — אסיה רבתה. המהפכה הארצי-ישראלית: עבריים וערבים — אומה ארצי-ישראלית —

ימים מעטים לפני פרוץ מלחמת-תש"ח ירדתי ליפו הערבית, בחברת יהושע חלמיש (כיום כתב ידיעות אחרונות לעניינים ערביים). שוב לא הייתה זאת יפו אשר הכרנוה בילדותנו, עיר הבוזה והתמרה-הינדי. לא פגשנו אף לא עברי אחד. מבטים חשדניים עקבו אחרינו בכל אשר פנינו, ובפינות הסמטאות עמדו חבורות של צעירים, שהביטו בנו באיבה גלויה ומאיימת.

אחירה של מלחמה ריחפה בארץ.

ירדנו ליפו כדי לברר את פרטיה של ידיעה, שהופיעה ב-21 בנובמבר, 1947, ביומון השומרי-הצעיר, משמר. ידיעה זו אמרה כי אגודה ערבית, בעלת נטיות "ציוניות", הפיעה ביפו כרוזים בחתימת "פלסטין אל-פתחת".

על אף האווירה הקודרת, הייתה זאת ידיעה משמחת בשבילנו. היא הוכיחה כי פעולה מסוימת, בה החילונו כשנה ורבע לפני כן, נושאת פרי. הפעולה הייתה ייסוד תנועת ארץ-ישראל הצעירה (היא "פלסטין אל-פתחת", בערבית) אשר הציבור התעקש לקרוא לה "קבוצת במאבק".

אחרי קבוצת פאריס וקבוצת רטוש, היה זה השלב השלישי בהתפתחות הרעיון הכנעני.

★ ★ ★

מהפכה בחמישה ימים

בשעה שיונתן רטוש הקים את הוועד לגיבוש הנוער העברי ופירסם את החוברת בעלת קרני-השור המוזהבות, התגבשה אסכולה חדשה זו בשקט. היא לא הסתפקה במתיחת ביקורת על פעולת רטוש — ביקורת שהוכיחה את עצמה חיש מהר כנכונה. כי הפגז של רטוש היה חריפה. מיד אחרי הופעת החוברת ירדה קבוצת רטוש מן הפרק, חברה התפורר, ועברו ארבע שנים לפני שרטוש הצליח לגבש קבוצה חדשה, שהייתה שוב בת כתריסר חברים.

האסכולה החדשה הייתה פוליטית מעל לכל ולפני הכל. היא העלתה את הרעיון הכנעני על גס דחקא בשל הפוטנציאל המדיני הגלום בו. כפי שכבר הסברתי, ראינו את לוח הזמנים של המהפכה העתידה כלהלן:

- שלב א': הקמת תנועת-המונים חדשה, המאוחדת בהשקפת-עולם דינאמית ומגובשת, לשם כיבוש השלטון בייש ב.
- שלב ב': ארגון היישוב לשם מלחמה מכרעת באנגלים, תוך כדי גיבוש חזית משותפת עם הערבים.
- שלב ג': גירוש האנגלים מן הארץ באמצעות התקוממות המונים אדירה — אם בדרך של מרד מזויין ואם בדרך של מרי אזרחי.
- שלב ד': כינון ארץ-ישראל (השלמה, כמוכר) כמדינה עצמאית וריבונית, פתוחה לעלייה יהודית וערבית כאחת, לשם גידול מהיר.
- שלב ה': הפיכת ארץ-ישראל החופשית בסיס לגירוש הזרים מכל המרחב, ולהקמת קונפדרציה של ארצות-המרחב.

הרעיון הכנעני נראה לנו מלכתחילה כמכשיר אידיאלי להגשמת תוכנית כזאת — לא רק מפני היותו חדש, רענן ומלהיב, אלא קודם כל בגלל סגולותיו המהותיות. הוא הסביר לנוער העברי את ייחודו, ואת הצורך בפריקת עולה של הנהגה אשר נכפתה עליו על-ידי התנועה הציונית העולמית. הוא העניק לנוער זה עולם חדש של סמלים, אוצר גדול של מחשבות-כוח.

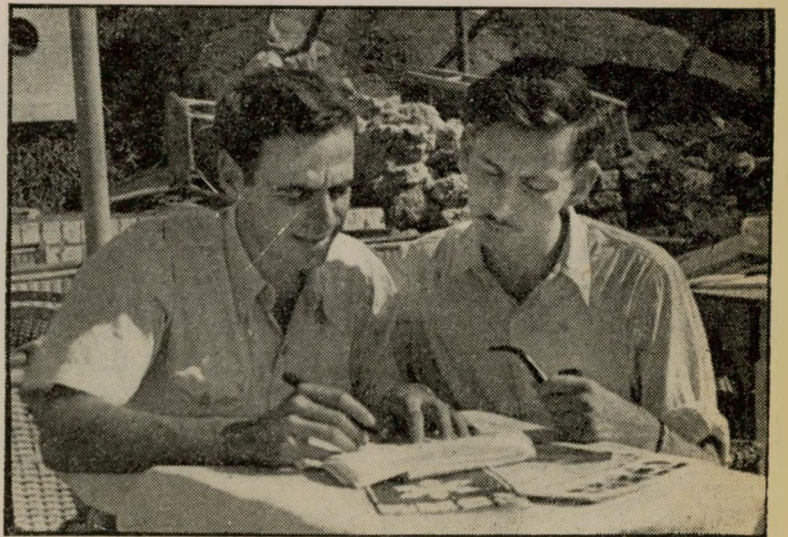
אך לא זה היה העיקר בעינינו. התכונה העיקרית של הרעיון הכנעני הייתה, לדעתנו, עצם היותו לאומי ומרחבי כאחד. רטוש תפס רק את הצד הלאומי, והפריז בו במידה מסוכנת. אנחנו שמנו את הדגש על הצד המרחבי.

העמים העבריים הקדומים, מלפני תקופת התנ"ך ובתקופת התנ"ך, היו חלק בלתי-נפרד מיחידה גיאוגרפית, תרבותית, כלכלית ופוליטית גדולה. הם היו המתחכים הגדולים בין ארס-נהריים ומצריים. תרבותם לא הייתה שונה במאומה מתרבות שאר העמים השמיים. שדיברו כולם ניבים שונים של שפה אחת.

על כן, בהרגישנו את תקופת-קדם, לא נתכחנו ליצור פולחן רומנטי עקר. עניינו לא היו מכתובות אל העבר הרחוק, אלא אל העתיד הקרוב. ראינו באדיאולוגיה העברית-השמית מכשיר ליצירת חזית עברית-ערבית בארץ, ולאחר מכן במרחב כולו.

יש לזכור כי באותם הימים שלטו האנגלים בכל ארצות המרחב, וכי כל שליטי ערב היו עבדיהם. חלמנו על מלחמת-שיחור מרחבית, בה תמלא האומה העברית החדשה תפקיד

* רובם יוצאי-ל"י צעירים, כמו עמוס קינן ובעז עברון. קבוצה זו התגבשה בשלהי מלחמת תש"ח, הוציאה את כתבי-העת אלף, הקימה אגודה בשם "מרכז העברים הצעירים" והתפרקה כעבור זמן-מה. רעיונותיה היו זהים לחלוטין עם הרעיונות של קבוצת-רטוש המקורית.

מערכת "במאבק": אורי אבנרי ומיקו אלמז (1946)